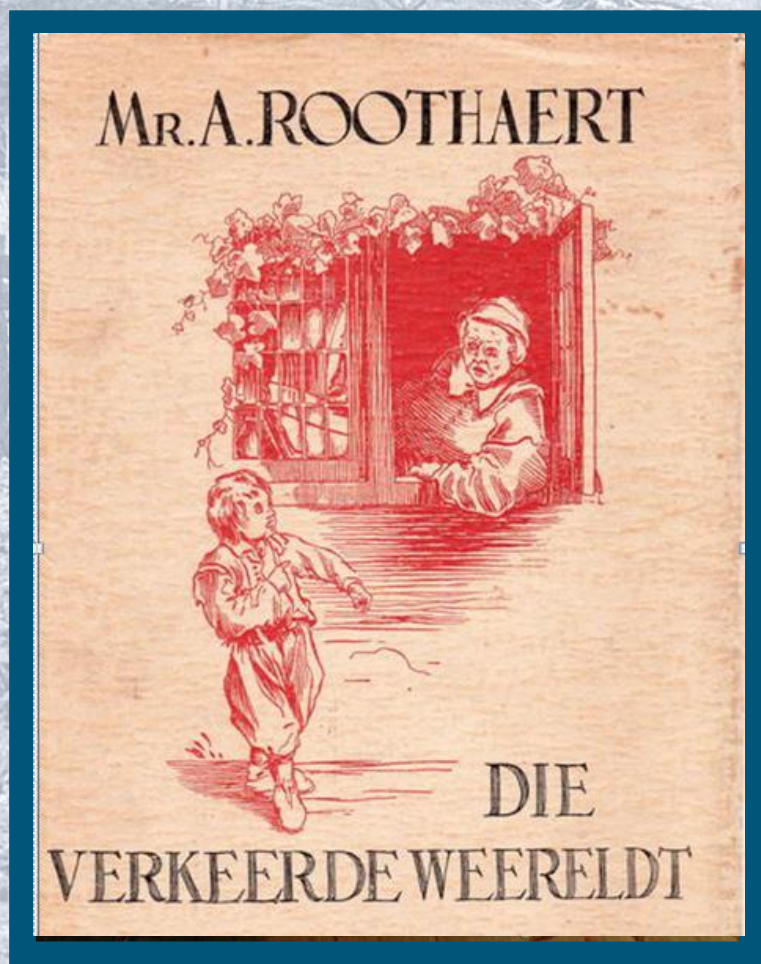

D'n Uytbeyndel

Nr. 107

Februari 2022

D'n Uytbeyndel

Nummer 107 - februari 2022

Dit tijdschrift is een uitgave van

Heemkundekring H.N. Ouwering te Deurne

welke thans meer dan 530 leden telt.

Het lidmaatschap per 1 januari 2022:

- individueel lid € 20,- per jaar
- gezinslid (geen publicaties) € 5,- per jaar
- jeugdlid (tot 18 jaar) gratis

Individuele leden die in Deurne wonen, ontvangen *D'n Uytbeyndel* naar keuze digitaal of op papier. Leden die buiten Deurne wonen, hebben de volgende opties:

- kosteloze digitale versie van *D'n Uytbeyndel*, of kosteloze bezorging van een papieren versie op een postadres in Deurne
- *D'n Uytbeyndel* elders per post ontvangen kost € 20,- per jaar, te voldoen bij de betaling van de contributie.

Een bestaand abonnement op *D'n Uytbeyndel* zonder lidmaatschap te Deurne kost € 11,50 per jaar; een papieren versie per post kost € 20,- per jaar extra

Lid worden van deze bloeiende vereniging? Neem contact op met het secretariaat: Heemkundekring H.N. Ouwering, Stationsstraat 73, 5751 HC Deurne.
E-mail: info@heemkundekringdeurne.nl.

Oplage: 415 stuks op papier, 125 digitaal.

Redactie: Rob Berkvens, Hans van den Broek, Leny Hendriks, Pieter Leijte, Rob van Leuven en Marcel van der Voort

Opmaak: Marcel van der Voort

Vormgeving: Bart van Horik

Druk: Quickprint Deurne

© 2022. Niets in deze uitgave mag zonder nadrukkelijke toestemming van Heemkundekring H.N. Ouwering worden gereproduceerd.

Omslag

Afbeelding van de voorzijde van Roothaerts boek *Die Verkeerde Wereldt* uit 1939.

Inhoud

		Pagina
Hans van den Broek	<i>D'n Uytbeyndel</i> nummer 107	2
Maria Berkers	De Vlierdense maagdenruil	3
Jan Rijkers	Deurne in de hoofdrol. Over Deurne en de Deurnenaren in <i>Die Verkeerde Weereldt</i> van mr. A. Roothaert	6
Hans van den Broek	Van bombazijnen boks naar spijkerbroek	18
Hans van de Laarschot	Uytbeyndelke 4. Deurnese kermis ver- vroegd Uytbeyndelke 5. Nonnen 'overvallen' hoeve De Bottel	23
Hans van den Broek	Deurne in het jaar 721 (4). Boerderijen in Deurne in 721	25
Hans Thissen	Terug naar de Peel	32
Rob Berkvens	De geboorte van een uitvinder	34
Hans van den Broek	Een kruisbeeld met twee rechtervoeten	42
	De Deurnese spreuk	44

D'n Uytbeyndel nummer 107

Hans van den Broek

Geachte lezer,

■ Deze editie komt een maand later dan u gewend bent. De oorzaak ligt in het verminderende aanbod van artikelen. Desalniettemin kunnen we u weer enige leuke wetenswaardigheden en stukjes kennis over onze gemeente aanbieden.

Neerlandicus Jan Rijkers kijkt vanuit zijn vakgebied naar het bekende werk van schrijver Roothaart: *Die Verkeerde Weereldt*. Voor velen een nog steeds zeer leeswaardig en geschiedkundig informatief boek. En nu door Jan voorzien van een fraaie analyse. Rob Berkvens heeft zich verdiept in het leven van, zoals hij hem noemt, 'onze Deurnese uitvinder en ondernemer' Grard Nooijen. Hij heeft hierbij dankbaar gebruik gemaakt van de vele verhalen die de gebroeders Nooijen hem wilden vertellen. Uit het levensverhaal van Hans Thissen kwam nog een aantal leuke wetenswaardigheden boven tafel. Het is een kleine aanvulling op zijn verhaal uit 2018 in *D'n Uytbeyndel* 96. Hans van de Laarschot had nog twee 'Uytbeyndelkes' op voorraad. In een daarvan leest u waarom de eerbiedwaardige geestelijke dames een 'overval' pleegden op de Bottel. Maria Berkers maakt ons deelgenoot in de 'Vlierdense maagdenruil' van een ambtelijke blunder in 1918 waar we nu nog de gevolgen van kunnen zien. En tussendoor kunt u de gebruikelijke steeds weer terugkerende stukjes: 'Deurne in 721', iets over textieltermen en een Deurnese spreuk vinden.

Al met al verscheidene inkijkjes uit verschillende hoeken naar ons verleden. Hopelijk zet het u aan het denken en, zo mogelijk, aan het schrijven.

De Vlierdense maagdenruil

Maria Berkers

■ Het is 5 februari 1918. In het gemeentehuis in Vlierden worden twee huwelijken gesloten. Maria van Bommel trouwt met Jan Verhees en haar zus Wilhelmina van Bommel met Willem Haazen. Verscheidene huwelijken van familieleden tegelijkertijd is geen zeldzaamheid. Een gezamenlijke bruiloft betekent een aanzienlijke kostenbesparing.

Afbeelding 1. Het Vlierdense Raadhuis. illustrator Henri van den Berkmortel.

De ambtenaar van de burgerlijke stand is kennelijk niet al te alert op die dinsdagmorgen. In de huwelijksakten verwisselt hij de namen van de twee zussen. Daarmee is Maria van Bommel voor de wet getrouwd met Willem Haazen en haar zus Wilhelmina met Jan Verhees. Als de jonggehuwden dat enkele dagen later in hun trouwboekjes ontdekken, gaan beide mannen naar het gemeentehuis. De betreffende ambtenaar bevestigt dat hij een fout maakte, maar hij stelt voor om de akten niet te veranderen. Het is immers maar papier. Hij vraagt beide mannen, na enig overleg en uitoefenen van lichte druk, of ze daar bezwaar tegen hebben. 'Bende gek', is het antwoord, 'we nemen ieder onze eigen vrouw wel mee naar huis'. Daarmee lijkt de kwestie de wereld uit.

Als oudste kleinkind van Jan Verhees en Maria van Bommel kreeg ik de naam van mijn grootmoeder: Maria. Later ontdekte ik dat in het trouwboekje van mijn ouders (ten onrechte dus) staat, dat mijn moeder de dochter is van Wilhelmina van Bommel. Ook haar zes broers en haar zus staan als zodanig te boek, zelfs in hun eigen trouwboekjes.

Het is een oude gewoonte om kinderen te vernoemen naar hun grootouders. Mijn ouders noemden mij naar mijn biologische grootmoeder Maria van Bommel. Maar mijn neven en nichten van de familie Verhees, die ook naar hun grootmoeder vernoemd zijn, heten Mien, Wim, Willem, Wilma en Helm. Ze zijn, abusievelijk, allemaal vernoemd naar Wilhelmina van Bommel, die in feite niet hun grootmoeder maar hun oud-tante is.

Niemand in de familie Verhees heeft zich er ooit druk over gemaakt. Gelukkig maar. Toch ben ik blij dat ik de naam kreeg mijn echte grootmoeder. Als enige! Hoe het verder ging met de naamgeving in de familie Haazen is me niet bekend.

Opmerking van de redactie

De huidige Deurnese wethouder Helm Verhees had dus ook Maria ofwel Marinus kunnen heten. Dan zouden we twee wethouders gehad hebben met dezelfde voor naam.

Maria van Bommel

Echtgenoot van Johannes Verhees. Geboren te Asten den 6 Mei 1890 en overleden te Deurne St. Jozef den 3 September 1931, voorzien van de H. H. Sacramenten der Stervenden.

Afbeelding 2. Bidprentje van Maria van Bommel, die in het kraambed van een tweeling overleed in 1931.

De dood is altijd hard, en zeker van een bezorgde moeder in groot gezin, in d'n bloei des levens. Wat God doet is welgedaan; de naam des Heeren zij gezegend. God geeft kracht, naar kruis. Dierbare Echtgenoot, er is nauwelijks een smart gelijk aan de Uwe, maar God zal met U zijn, en dan is alles met U, werp uwe zorg op God. Dit zware offer zal niet zonder zegen en zonder belooning blijven. En gij mijne lieve kindertjes, gij zult voor Uwe Moeder bidden, en voor Uw Vader werken en zorgen tot op zijn ouden dag. En na deze strijd zullen wij elkaar wederzien, waar geen traan meer vloeit, geen dood ons scheidt.

Mijn Jezus Barmhartigheid. 300 dag. afl.

ONZE VADER. WEES GEGROET.

Drukkerij Fa. Joh. Keijzers Jr.. Deurne.

Aanvullende informatie kwam van Driek Berkers

DEURNE IN DE HOOFDROL

Over Deurne en de Deurnenaren in *Die Verkeerde Weereldt* van mr. A. Roothaert

Jan Rijkers

■ *Ghij fielt, ghij schelm, dat u der Duyvel haele; ick bruij u lichtelyck onder mijn voeten neer! Ick weet raet met u, ick sall u leren!*

Een 'stinkgeus' (protestant) gaat in Deurne, in de tweede helft van de zeventiende eeuw tekeer tegen een 'vuile paap' (katholiek). Schelden konden ze in de zeventiende eeuw duidelijk ook al, maar het klinkt toch minder kwetsend dan wat tegenwoordig op sociale media soms te horen valt.

'Vroeger was alles slechter', zegt Rutger Bregman, de schrijver van de recente bestseller *De meeste mensen deugen*. Je zou zeggen dat hij ook op dit punt gelijk heeft; zelfs schelden kunnen we tegenwoordig beter dan in de zeventiende eeuw. In het jaar dat we 1300 jaar Deurne vieren, is het misschien interessant om eens na te gaan of de stelling dat vroeger alles slechter was óók voor Deurne opgaat.

Een eerste indruk zegt dat we misschien voor Deurne in ieder geval op één punt een kleine uitzondering moeten maken, namelijk als we een klein deel van de Deurnese horeca van vroeger vergelijken met die van nu. Laten we daarvoor naar de kop van het Haageind kijken, komend vanuit

Afbeelding 1 (links). Herberg *Die Verkeerde Weereldt*, 1680. Afbeelding 2 (rechts). Het huidige 'Snackhuis Deurne' aan het Haageind, thans op de plaats van 'Die Verkeerde Weereldt'..

Afbeelding 3. Voorzijde van de Vlaamse editie van *Die Verkeerde Weereldt*, rond 1940.

de Kerkstraat of de Kruisstraat, aan de linkerkant. In de zeventiende eeuw was daar al horeca, nu nog steeds op nagenoeg dezelfde plaats. Ik heb niets tegen het *Snackhuis Deurne*, begrijp me goed; ik heb er nog nooit iets gegeten of gedronken. Eigenlijk is het dus niet eerlijk om het *Snackhuis* te beoordelen. Maar toch was het volgens mij in de herberg *Die Verkeerde Weereldt* in de tweede helft van de zeventiende eeuw wel een stuk gezelliger: er was volop politieke discussie, voortdurend heibel, vaak gratis bier, er werd heel veel gelachen.

Was vroeger, in het Deurne van 1300 jaar of korter geleden, alles of alleen de horeca aan het begin van het Haageind slechter of beter dan nu? Dat weten we niet zeker. De historische bronnen zeggen over Nederland in het algemeen dat onderwijs, woningen, zorg, inkomen en andere belangrijke maatschappelijke zaken ongetwijfeld slechter waren. Sfeer, betrokkenheid, onderlinge verhoudingen waren misschien in sommige opzichten niet meteen slechter.

Geldt dat alles ook voor Deurne? Hoe komen we dat te weten? Wellicht biedt, zoals wel vaker, op dit punt de literatuur uitkomst. Laten we dit keer eens niet op zoektocht gaan bij de voor de hand liggende Antoon Coolen of Toon Kortooms, maar bij Anton Roothaert.

Die Verkeerde Weereldt

De scheldpartij hierboven komt uit het boek *Die Verkeerde Weereldt* van Anton Roothaert¹, een roman van Mr. A. Roothaert, uit 1939, die zich afspeelt in het Deurne van de tweede helft van de zeventiende eeuw.

Eerst iets over het soort boek, het taalgebruik en de titel. Roothaert noemt het een ‘vertelling’ en dat is eigenlijk wel goed getypeerd. Het boek verhaalt in een vlotte stijl over een reeks kerkelijke, politieke en sociale gebeurtenissen met een groot aantal interessante spelers, zonder al te veel psychologische of filosofische diepgang. Maar wel met een duidelijk thema: de strijd tussen de katholieke bevolking van Deurne en de protestante ‘overheerser’, waarbij de schrijver overigens duidelijk op de hand van de katholieken is.

De meeste critici die het boek bespraken, noemen het een historische roman. Dat is wel logisch, want het verhaalt speelt in het redelijk verre verleden. Om precies te zijn van 1648, het einde van de Tachtigjarige Oorlog, met de aankomst van pastoor Gerard Jacobs in Deurne, tot 1684, met de dood van pastoor Jacobs. De historische context van de roman heeft Roothaert nadrukkelijk gebaseerd op Hendrik Ouwerlings *Geschiedenis der dorpen en heerlijkheden Deurne, Liessel en Vlierden*². Roothaert schrijft dat al in het motto op de eerste pagina. Hij is door het lezen van Ouwerling op het idee gekomen om een roman op Ouwerlings historisch werk te baseren; en hij kiest de zeventiende eeuw, omdat die periode de beste romanfiguren en romantische gebeurtenissen oplevert. Roothaert is bij het schrijven van de roman geholpen door de broer van Hendrik, Fré Ouwerling; Hendrik was toen al overleden.

In *Die Verkeerde Weereldt* wordt de historische context semiwetenschappelijk gebracht, door Ouwerling maar ook andere historische bronnen in voetnoten te vermelden; enigszins ongebruikelijk voor een roman. Roothaert zou zich voor wat betreft de historische correctheid van zijn verhaal waarschijnlijk wel kunnen vinden in wat Robert Harris schrijft in *Imperium*, het eerste deel van zijn recente trilogie over Cicero: ‘Hoewel *Imperium*

¹ Ik heb gebruikt: Roothaert, Mr. A. (1939). *Die Verkeerde Weereldt*. Utrecht: A.W. Bruna & Zoons, Uitgevers Mij. N.V., 1939, achtste druk. Het boek is tweedehands en digitaal nog goed verkrijgbaar.

² Ouwerling, H.N. (1933). *Geschiedenis der dorpen en heerlijkheden Deurne, Liessel en Vlierden*. Deurne, Noud van den Eijnde, 1933.

Afbeelding 4. De schrijver Anton Roothaert werd in 1896 te Tilburg geboren en overleed in 1967 in het Belgische Deurne.

een roman is, berust het me-rendeel van de gebeurtenis-sen op waarheid – de rest had gebeurd *kunnen* zijn – en niets is, hoop ik (al begeef ik mij hier op glad ijs), aantoon-baar *niet* gebeurd'.³

Het boek vertoont in mijn ogen zelfs nog kenmerken van een volksroman. Want binnen de historische context staan toch vooral de volkse types centraal, van 'hoog' (op de maatschappelijke ladder) tot 'laag'. Dat geldt niet alleen pastoor Jacobs en drost Otto de Visschere, maar vooral ook mensen zoals Wilbert, de meerbegaafde en vingervlugge zoon van Anneke en Nelis Smits van Den Bottel. Wilbert ontwikkelt zich tot een paardenskundige en koerier, misdienaar en vertrouweling van de pastoor. Volgens sommige letterkundige en historische analyses is hij het enige, belangrijke verzonnen personage in *Die Verkeerde Weereldt*, de overige personages zijn historische figuren, zoals Thoniske, de vrouw van herbergier Evert Segers, van herberg *De Swaen*, op de Markt.

Het volkse karakter wordt nog versterkt door het taalgebruik van Roothaert. Hij gebruikt veelvuldig de eerste persoon meervoud, 'we'; 'we' lijkt dan te staan voor 'heel Deurne, wij van Deurne'. Daarnaast zien we ook vaak 'ge' terug, soms in de betekenis van 'ik' of 'wij'. *'Wat Rogier Baron van Leefdael, Heer van Deurne en Schepen der Stad 's Hertogenbosch nu gaat doen, is de moeite waard om te lezen, als ge toch bezig zijt.'*

³ Harris, R. (2006). *Imperium*. Cargo, 2006.

De taal

Dat brengt ons bij de taal van de roman. Of eigenlijk, opmerkelijk genoeg, de drie talen in *Die Verkeerde Weereldt*. Soms gebruikt Roothaert de taal van de tijd waarin de roman speelt: het 'zeventiende-eeuws'. Dat doet hij bijvoorbeeld in het motto dat aan ieder hoofdstuk voorafgaat, maar ook in een 'letterlijk' weergegeven tekst, zoals de boze brief van Thoniske aan de moeder van Wilbert, over een kwajongensstreek.

De 'voertaal' in de roman is de taal van Roothaert van de jaren dertig van de twintigste eeuw. Voor een hedendaagse lezer niet altijd even gemakkelijk door te komen. Maar de roman bevat ook prachtige passages, bijvoorbeeld als pastoor Jacobs in 1648 net terug is in Deurne en denkt aan zijn zus Heylken: *'Ons Heylken ... Zij is al zeven en twintig.'* *Met haar lopen zijn vroegste herinneringen aan een handje door het dorp.*

Of over dezelfde pastoor: *'Hij is nu acht en veertig en de zilveren draden lopen door zijn haar. Het wijde horizonlicht heeft een der vele okertinten van de vlakke voor altijd op zijn huid gestempeld. Zijn gezicht kleurt goed bij de Peel.'*

Met voor mij als hoogtepunt van het boek de beschrijving van een totaal mislukte geseling van twee dieven op de Markt van Deurne, onder grote en hilarische belangstelling, met een afgang voor het gezag. Een volksfeest pur sang, en ook op die manier beschreven; sprekend als een schilderij van Breughel.

Tussen die eigentijdse taal uit de jaren dertig voegt Roothaert met enige regelmaat het (zogenaamd) Deurnes dialect. Dat is dan wel de Roothaert-variant: zijn dialectgebruik komt niet geheel overeen met het werk van Hans van Hoek⁴.

Titel *Die Verkeerde Weereldt*

De titel van de roman verwijst naar de herberg met die naam (in hoofdletters). Drost Otto de Visschere laat deze herberg aan het Haageind bouwen. Het wordt een verzamelplaats van katholieke 'activisten'. Maar de herberg zelf speelt verder een marginale rol in het verhaal. Het gaat vooral om 'de verkeerde wereld' (in kleine letters), waarmee het feit wordt bedoeld dat

⁴ Hoek, H. van (1996). *Het Deurnes dialect*. Deurne, 1996.

in Deurne de geus de baas speelt over de paap. *Monsieur de Visschere had wel gelijk, toen hij zijn herberg doopte. Hier in Deurne is het wezenlijk de verkeerde wereld.*

De vertelling

We schrijven het jaar 1648. De Tachtigjarige Oorlog is ten einde. Bij de Vrede van Münster is bepaald dat de gemeente Deurne net binnen de grens van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden valt. Het katholieke Deurne krijgt daardoor het gereformeerde geloof als staatskerk en krijgt geuzen toegewezen als predikant, hoofdonderwijzer, drost en het verdere gezag. *En nu ziet ge door heel de Meierij, hoe straatarme, luierende geuzen den groten hans uithangen in het schepengestoelte en goede sier maken van de zware cijnsen, die naerstige boeren uit hun armoe en zweet moeten opbrengen aan den Heiligen Geest.* Precies op dat moment in 1648 komt de nieuw benoemde pastoor van Deurne, Liessel en Vlierden aan; Gerard Jacobs, geboren in Deurne en inmiddels afgestudeerd in Leuven. Met zijn aankomst in Deurne start het verhaal van *Die Verkeerde Weereldt*.

En start de strijd tussen de geus en de paap, het hoofdthema van het boek. Aan de ene kant staat de paap, de katholiek, met centraal pastoor Jacobs, die gesteund en geholpen wordt door de meeste Deurnenaren. Hiervan is Wilbert Smits de belangrijkste vertegenwoordiger; hij ondersteunt pastoor Jacobs niet alleen als misdienaar, maar meer nog als een soort lijfwacht. Aan de andere kant zien we de geus, de protestant, in de vorm van op-eenvolgende predikanten, hoofdonderwijzers en gezagsdragers, geholpen door een paar overgelopen Deurnenaren. Vooral heer Rogier Van Leefdael (bijgenaamd 'de Zot') is als overgelopen geus het mikpunt. Pastoor Jacobs ziet hem overigens in tegenstelling tot veel anderen niet graag vertrekken, want zo'n onaangename geus als gezamenlijke vijand maakt het hem makkelijker om zijn paapse schare bijeen te houden.

Vooral de importgeuzen die optreden als hoogwaardigheidsbekleders blijken oplichters en boeven. Bijvoorbeeld de kleine, dikke drost Peter van Bommel (aangewezen opvolger van de katholieke Otto de Visschere), een soort Gelaarsde Kat, met zijn ondeugende, lange vrouw Dorothea. Of schepen Jantje van den Bosch, vermakelijke dronkaard en *dwaas uithangbord van de gereformeerde kerk*.

Verder is er nog Jacob Geurts, in 1650 naar Deurne gekomen; een verra-

der, veracht, overgelopen van het Spaanse naar het Hollandse leger, aan de galg ontsnapt. Ten onrechte dus tot schepen gemaakt in Deurne, vinden de papen. Hij wordt ontmaskerd door Otto, maar desondanks door de geus gehandhaafd.

Ondanks alle verzet van de Deurnenaren wordt de katholieke kerk gesloten, oftewel overgenomen door de geuzen en wordt pastoor Jacobs verbannen. Hij trekt zich terug in een kapel met aanbouw, die net over de grens met Venray (dat onder de Zuidelijke Nederlanden valt, dus katholiek) voor hem door Deurnenaren is gebouwd.

Vanuit dit verbanningsoord Den Grootenberg zet pastoor Jacobs zijn werk in Deurne heimelijk, maar zo goed mogelijk voort. Zo lukt het hem om met hulp van Wilbert de gereformeerde predikant voor te zijn bij het dopen van een pasgeborene. Maar bij het toedienen van een heilig oliesel wordt hij betrapt en gearresteerd door in verlegenheid gebrachte dienders. De boete bedraagt 600 gulden; zo'n boete zal hem in de jaren daarna nog vaker ten deel vallen.

In het najaar van 1659 mislukt de hiervoor al genoemde openbare geseling van twee opgepakte dieven. Otto de Visschere heeft met schepen Jantje van den Bosch gewed dat hij het (niet) durft de beul te zijn, maar op het schavot gaat Jantje af. Zijn vrouw pakt hem de gesel af. Daarmee wordt vooral drost Van Bommel te schande gezet. Weg spektakel. Als ook heel Deurne om deze afgang belachelijk wordt gemaakt, is de reactie: *Onder het regiment van den geus kunt ge zoiets verwachten. Het is de verkeerde wereld.*

Op den 19den Januari van het jaar 1660 verkopen de Staten Generaal der Verenigde Nederlanden, als Hertog van Brabant in de Meierij, de heerlijkheid Deurne aan Rogier Baron van Leefdael voor de som van tien duizend gulden. De strijd tussen paap en geus wordt er alleen maar intenser van. Vooral de jarenlange strijd tussen de 'overloper' Rogier van Leefdael en de afgezette Otto de Visschere is het gevolg. En bovendien ontbrandt er een tweejarige kerkstrijd tussen Leefdael en de andere gereformeerden. De strijd doet Deurne geen goed. Het verarmt, vooral door de belastingen van de geus, die zelfs worden geheven op de opbrengst van de schrale grond. Tot wel 50%.

Ondertussen blijft pastoor Jacobs, soms met gevaar voor eigen leven,

maar altijd gesteund door Wilbert en juridisch geholpen door Otto, zijn pastorale werk voortzetten. Eind 1660 wordt hij na een oliesel op weg naar huis bijna aangehouden. Hij krijgt een schotwond in zijn schouder, maar keert behouden terug bij de kapel. *En bij het uittrekken raspt zijn wambuis als een vijl over zijn rauwe zenuwen.* Hij wordt mede door Wilbert goed verzorgd en knapt snel op. Als Claes Geris door zijn stier levensgevaarlijk gewond raakt, komt pastoor Jacobs overdag en onder het oog van de steeds strenger op papen jagende soldaten hem bedienen, in vol ornaat, gadegeslagen en gesteund door de bevolking (*'duizend man'*). Het kost wel weer de bekende boete, steeds bijeengebracht door heel Deurne, ook door de armsten.

Vanaf halverwege de jaren zestig (Wilbert is inmiddels in Noord-Limburg getrouwd met de dochter van een paardenman) wordt de strijd tussen paap en geus minder scherp, maar die is nog niet voorbij. De nieuwe drossaard, Jonker Hendrick van Winteroy, blaft, maar bijt niet, behalve naar de nieuwe gereformeerde hoofdonderwijzer Aert van Hoek, die het op school goed doet, maar ook jenever stookt en een illegale herberg van zijn huis maakt.

Pastoor Jacobs krijgt een beter beschermde kapel, krijgt gezelschap van zes oude nonnen en Gevert als hulp. Otto de Visschere wordt schout van Gemert, woont voorlopig nog op het Klein Kasteel en blijft het officiële gezag van de geus dwars zitten. Zo zag jonker Ydzardt d'Albada de heerlijkheid Deurne aan zijn neus voorbijgaan. En werd dus boos op pastoor Jacobs. Jonker d'Albada probeerde namelijk Liessel los te maken van Deurne en daarmee ook van pastoor Jacobs, onder andere door hem bij de overheid zwart te maken. Otto verdedigt pastoor Jacobs succesvol.

In 1670 speelt zich een drama in Deurne af. Omtrent half twaalf in de nacht van 26 Juli wordt Jacob Geurts van der Horst, gezworen klerk van de heerlijkheid Deurne, erkend overloper en verrader, met een schot hagel voor zijn voordeur geveld. Hij wordt zo gehaat, dat geen paap komt helpen. Hij overlijdt twee dagen later. Wie is de dader? De zoektocht begint. De drost produceert vooral papier en maakt zich belachelijk als hij alle Deurnenaren gaat ondervragen. Peter Dircks uit Bakel wordt gearresteerd. Hij heeft al eerder geschoten binnen de gemeente. Deurne staat achter hem.

Pastoor Jacobs ontdekt evenwel dat er iemand anders achter de moord zit,

Nelis Goverts biecht het hem op. Nelis is verleid met de belofte van een schepenpost voor zijn vader, hij zal de samenzweerders van de herberg *Die Verkeerde Weereldt* tegen Geurts verraden en daarmee de schepenen beschermen. Deurne spreekt schande van Nelis, die van *Die Verkeerde Weereldt* voorop. Maar de pastoor komt niet in gewetensnood, want de verdachte Peter Dircks wordt bij gebrek aan bewijs vrijgelaten.

Na dertien jaar mag pastoor Jacobs eindelijk weer terug naar Deurne. De Fransen verjagen de Hollanders. Als de Fransen worden verslagen en de Hollander terugkeert, blijft evenwel de relatieve godsdienstvrijheid, maar de zware belastingen doen dat ook. De protestanten, sinds 1674 met als dominee Adolph Plaan, blijven een kleine gemeenschap, van minder dan dertig personen, vooral notabelen van buiten. Het Brabantse volk laat zich door de geus niet ringeloren. Op de Lage Kerk in Deurne mag een kerk-schuur worden gebouwd. De Grootenberg wordt afgebroken.

Pastoor Jacobs wordt oud, maar wandelt tevreden door het mooie Deurne. In 1684 reist hij naar Brussel, ondanks problemen met zijn hart. Hij weet dat het zijn laatste reis zal zijn, vol herinneringen. Hij ontmoet op de terugweg Wilbert zelfs nog. Drie weken later, *Anno Domini 1684, in den klaren nacht van 24 op 25 Mei, is Meester Geraerd Heynrick Jacobs heel stillekens doodgegaan. Ge hadt er geen erg in . . .* Alle inmiddels oud geworden bekende personen lopen in de begrafenisstoet mee.

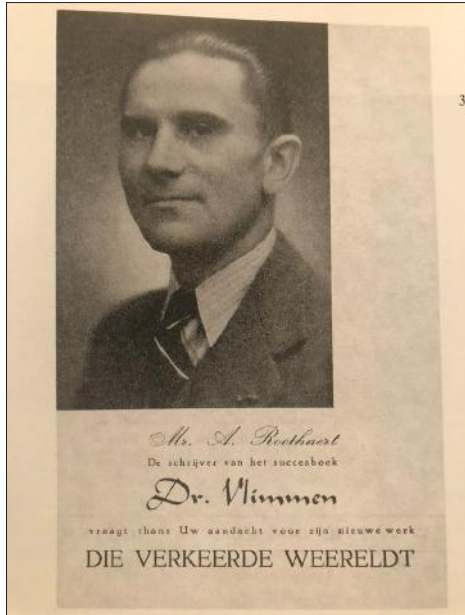
Otto is al eerder, in 1679 gestorven. Daarna was het gedaan met de invloed van de herberg *Die Verkeerde Weereldt*. In 1692 wordt *de herberg, waar Die Verkeerde Weereldt uithangt, door de erfgenamen De Visschere verkocht aan Jacob Michiels Goloffs, die evenals zijn vader president-schepen is geworden. De jonge Goloffs is een wijs en voorzienig man, hij zet de zaak op den zelfden voet voort, maar hij kiest een ander uithangbord: IN DEN PRINCE VAN ORAGNIËN.*

De reacties op de roman

In religieuze kringen was de reactie op het verschijnen van *Die Verkeerde Weereldt* zeer sceptisch (te realistisch, te weinig op het 'hogere' gericht), maar buiten deze kringen was de ontvangst over het algemeen redelijk positief. De alom gerespecteerde én gevreesde criticus Menno ter Braak was destijds in *Het Vaderland* opmerkelijk positief, in ieder geval voor zijn doen⁵: '[...] die boeiende stof op zijn minst smakelijk weet te verwerken

⁵ Braak, Menno ter (1939). 'Geuzen' en 'Papen'; De godsdienststrijd in de Genera-

Afbeelding 4. De reclamefolder voor *Die Verkeerde Weereldt* uit 1939.

tot een pittoreske geschiedenis van zeventiende eeuwse Brabanders'. 'Zonder veel psychologische diepgang, [...], raak typerend.' De heer W.A.M. van Heugten, onze misschien wel bekendste journalist, vond het helemaal niks: 'te plat realistisch', 'te liberaal' en 'alleen voor volwassenen'⁶.

Roothaert-biograaf Frans Walch citeert met graagte Dirk Coster die in 1950 in *Elseviers Weekblad* zei: 'Welhaast een meesterwerk'⁷. Die typering gaat een beetje ver, zelfs voor een ongekend positieve biograaf. Ik ben het meer eens met de recensie in het *Reformatorisch Dagblad* van 1997⁸: 'Roothaert was een rasverteller, maar inmiddels wel passé.'

Deurne in de hoofdrol

Wat mij betreft is het aantrekkelijkste aan *Die Verkeerde Weereldt*, dat niet pastoor Gerard Jacobs, drost Otto de Visschere of andere personages de hoofdrol vervullen, maar Deurne en de Deurnenaren van de zeventien-

liteitslanden. In: *Het Vaderland*, 27 november 1939.

⁶ Heugten, W. van (1941). 'Over Peelland's hardsten tijden'. In: *De Nieuwe Eeuw*, 25, juni 1941.

⁷ Walch, F. (1996). *Roothaert. Een biografie*. Baarn, de Prom, 1996.

⁸ Wouters-Maljaars, W. (1997). 'Biografie over auteur van Vlimmen. Roothaert houdt er blijkbaar van om tegen schenen te schoppen'. In: *Reformatorisch Dagblad*, 22 april 1997.

de eeuw. Objectief zie je, dat als je een overzicht van de veelvoorkomende woorden en zinsdelen uit het boek genereert (hoe groter de letter, hoe vaker voorkomend)...

achter Aert alles altijd Anneke arme begint beste beter binnen blijft boeren Bosch Bra-
bant buiten deur Deurne Dielis doet dood drie eigen elkaarenige enke-
le Evert gaan gaat gauw gelijk genoeg Geraerd geus geweest gezegd gezicht ge-
zien ging goed Goloffs Grootenberg grote haasthand hard heel heer heur-
hoofd hoog houden houdt huis Huysinghius iedere iets Jacob Jantje jon-
ge juist kant kapel kasteel keer kerk kijken kindkinderen kleine komen komt krij-
gt kunt kwaad kwam laatste land lang langs laten later Leefdael loopt maakt ma-
ken Meester mensen moestNeen Nelis niemand nieuwe nooit ogen omdat onze
opeens Otto oude pastoor Peel Peter predikant recht Roomse sche-
penen schoon schoutslechts staan steeds stond stuk Truike vindt Visschere vor-
ster vrouw wanneer want weer weet Wilbert wist woord zaak zeggen zegt ze-
kerzelfs zien ziet zo'n zouden

...het woord 'Deurne' er duidelijk uitspringt. Bovendien had Roothaert de roman oorspronkelijk als titel meegegeven *Als den Geus nae Doerne quam*. Pas op het allerlaatste moment koos hij een titel zonder 'Deurne' erin. Verder zijn de Deurnenaren ook met naam en toenaam de hoofdrolspelers in het boek, met vele herkenbare familienamen. Van de dertien meest voorkomende familienamen die centraal stonden in de recente openluchtexpositie rond het 1300-jarig bestaan van Deurne, komen er heel veel in dit boek voor.

Maar ook meer subjectief gezien, speelt Deurne de hoofdrol: het boek voelt als een biografie van het Deurne van toen, over de gebeurtenissen in Deurne in de tweede helft van de zeventiende eeuw en vooral over de inwoners van het Deurne van die tijd.

Vroeger was alles slechter?

Maar kunnen we op grond van deze roman *Die Verkeerde Weereldt* nu bepalen of voor Deurne de stelling opgaat 'vroeger was alles slechter'? We kunnen lezen dat er in het Deurne van toen sprake was van veel armoede, weinig gezondheidszorg, amper en slecht onderwijs, veel gedoe

op bestuurlijk niveau, een door kerk en staat geknechte bevolking. Nee, in het Deurne van toen was het beslist niet beter dan in het Deurne van nu. De zeventiende eeuw was voor de gewone Deurnese man en vrouw beslist geen 'gouden' eeuw. Maar er was, in ieder geval volgens de roman van Roothaert, wel veel solidariteit, veel gemeenschapszin en op zijn tijd, voor een aantal inwoners, ook gezelligheid en plezier. Dus het was wellicht niet in alle opzichten veel slechter dan nu.

En, ten slotte: er is sinds de periode 1648-1684 op enkele punten niet veel veranderd. Zie een passage in *Die Verkeerde Weereldt* over een kwestie die in het huidige Deurne nog erg actueel is: *Jezus-Maria, wat stinkt die graft* (= de slotgracht rond het Groot Kasteel) *weer!*

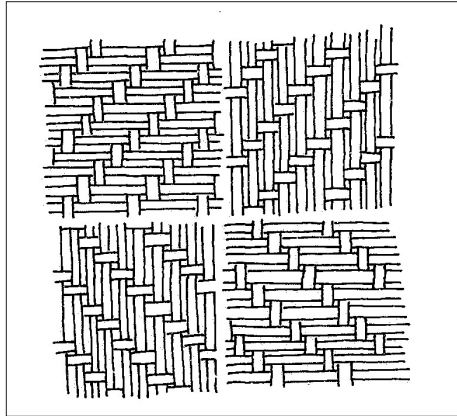
En een andere passage is anno 2021, dus 350 jaar na dato, politiek gezien nog actueel: *Dat is te zeggen: als wij nog woonden in een land, dat met gezond verstand werd bestuurd, niet in de verkeerde wereld.*

Van bombazijnen boks naar spijkerbroek

Hans van den Broek

■ Een textielsoort, die we spaarzaam tegenkomen in historische vermeldingen maar waar we tegenwoordig veel gebruik van maken, is een stof die vroeger bombazijn, ookwel bommezijn, genoemd werd.

Oorspronkelijk was bombazijn een stevige en kwalitatief sterke stof die geweven werd van zijde en wol. Maar omdat er veel vraag naar was verving men geleidelijk de zijde en de wol door het goedkopere katoen met linnen. Om een idee te geven: in 1850 was katoen twintig keer goedkoper geworden dan in 1780. En het was deze stof die door boeren en werklui veel werd gebruikt voor werkkleding en onderkleding. Bombazijn was namelijk een stevige, tegen slijten bestaande, stof. Dat was te danken aan het feit dat ze in een zogeheten keperbinding geweven werd.

Afbeelding 1. Textiel in keperbinding geweven.

Keperbinding

Bij een keperbinding verspringen de draden regelmatig. Men ziet een diagonaal patroon in het weefsel ontstaan. In Nederland werd rond 1600 bombazijn vooral in Leiden en Amersfoort geweven. Daar waren uit de Zuidelijke Nederlanden gevluchte wevers neergestreken. Vanaf 1728 komt de produktie in Enschede op en wordt bombazijn een kwaliteitstextiel.

Fustein

In andere Europese landen werd bombazijn fustein genoemd. Dat was dan gewoonlijk blauw of zwart geverfd en voor warmte-isolatie wat opgeruwd.

Het was een goedkope en degelijke vervanging van wollen kledij. De zware kwaliteiten katoenfustijn dienden voor boven- en onderkleding, werkkledij en wambuizen. In onze streek werd bombazijn veel gebruikt door werklui en boeren die het 'Turks leer' noemden.

Dankzij de Astense schrijver Hollidee zien we dat terug in een zinsnede in het verhaal "de Pruuffers, Op het Heitje": '... doorgesleten kleeren – buis met korte slip en broek, beiden van turksch leder, welks bruin verbleekt en vuil is – verraden het gemis van een zorgende, verstellende hand.'¹ Die broeken hadden dus een vaalbruine kleur en leken zo op een echte leren broek. Maar het is uiterst onwaarschijnlijk dat een boer tijdens zijn dagelijks werk een kostbare leren broek droeg.

Enkele andere schaarse voorbeelden van deze benamingen in onze archieven:

1743 een Turks leren vest gestolen.

Bij het verhoor van de dakloze bedelaar Hendrik Henskens alias Naats, geboortig van Venray, blijkt dat hij: 'bij Matheus Teunis woonende alhier ontrent De Schutsboom, een Turctayen camisool (een mannenvest van Turks leer), door het venster dat open stond, heeft uytgehaalt, en daar mede is gegaan na Bakel.'

Daar pakt men hem het gestolen goed weer af.

4-11-1743 RA Deurne 38,folio 113v.

Ook Peter Vink schrijft in de 20^e eeuw meerdere malen dat boeren een 'Turks leren' broek dragen.

Vermeldingen van bombazijn

In een partij textiel afkomstig uit een erfenis die de Astense armmeester Peter Jan Wilbers verkoopt zit ook een hoeveelheid 'bommestijn'.

16-03-1758 RA 143 Asten 2/2.

Een kledingboek uit 1857 zegt dat de Brabantse boer in die tijd een bombazijnen broek draagt.

Gemerts Heem 1964 nr 15

De term bombazijn is hier in Deurne vooral blijven hangen dankzij Hendrik Wieggersma. Hendrik kleedde zich, met name na zijn periode als huis-

¹ Hollidee H., *Etsen naar het leven, uit het Noord-Brabantsch dorpsleven*, uitg Brill Leiden 1895 pag 2.

arts, graag als een kunstenaar. Daar hoorde een bombazijnen broek bij. Zo schrijft zijn zoon Pieter: 'Er worden rollen bombazijn ofwel turks leer gekocht om broeken te laten maken zoals de boeren dragen, zonder vouw, een ronde pijp. Bombazijn, een woord dat je onthoudt, omdat je vader 't zo prachtig vond dit geregeld uit te spreken, hij vond vooral dat woord zo mooi: 'een bombazijnen boks'.² Elders vertelt Pieter: 'Dat zijn dan die verhalen, weet je. Ook die bombazijnen broek van hem; bombazijn, daar zat, nieuw, een dunne laag haar op. Hij stak een sigaar aan, hield de lucifer tegen die nieuwe broek en die vloog helemaal in brand. Iedereen schrok zich lam, maar die laag haar was zo weg en dan hield het branden vanzelf op. Kijk, dat was mijn vader ook: daarvoor had hij zo'n nieuwe bombazijnen broek in de kast. Theater, epateren'(overdonderen).

Afbeelding 2a en 2b. Een bombazijnen broek met inzetstukken, Katwijk. Met dank aan het Nederlands Openlucht Museum, Jacco Hooikammer.

Maar zoals we eerder zagen lijkt Hendrik Wiegersma dit soort grappen niet zelf bedacht te hebben. Peter Vink schrijft namelijk over Grard Sientje: 'En de kleren die ze vroeger droegen. Hemden zo stug en hard als dekzeil en broeken van Turks leer. Dat was leer met krullend haar en op warme dagen hield G'ardje wel eens een lucifer aan zijn broek. Dan brandden de haren fel en vurig van het Turks leer. Wij zien onze vriend daar al staan: lachend en wel, in vuur en rook, met een onverwoestbare broek van Turks

²*Helmonds Dagblad* 13 mei 1982; Wiegersma P., 'Een kind ziet zijn vader', *Brabantia* jrg. 41 nr 7 okt. 1992.

leer.³ Bombazijn was dus sterk en vrij grof van samenstelling. Het had meestal een vaal-bruine kleur. Er waren veel kwaliteiten bombazijn en soms had het aan een zijde een fluwelige laag. Het werd daarom ook wel katoenfluweel genoemd. En met dat harige laagje kon je natuurlijk één keer de show stelen door het heel even te laten vlammen als je er een vuurtje bij hield.

Tot onze verrassing blijkt er nog een directe link van het bombazijn danwel fustijn met onze tijd te bestaan. Dat begon in Engeland in 1721 met strenge wetten voor de handel in textiel, de zogenoemde 'Calicoe Acts'. Die wetten beschermden de eigen handel van wollen textiel en de textiele handelswaar van de East India Company. Maar geheel blauw geverfde katoenen stoffen werden niet aangepakt.

Blauwe katoen: van Genua naar jeans

Al in 1567 is in Nederland sprake van handel in fustein afkomstig uit Genua. Een deel daarvan was geverfd met de kleurstof Blauw van Genua, Bleu de Gênes ofwel de kleurstof indigo. Uit India geïmporteerde en daarna bewerkte katoen, werd vanuit Genua verhandeld. In Engeland werd die katoen, naar Genua, jean of jeanes genoemd. In Nederland kent men vanaf 1784 de term yeens. Het werd gebruikt als voering voor corsetten, pakken en schoenen.

Dan wordt rond 1850 de spijkerbroek ontwikkeld door Californische goudzoekers. De door hen gebruikte stevige gekeperde katoen komt uit de Franse stad Nîmes: 'de Nîmes'. Dit slijtvaste Denim had men aanvankelijk leren kennen als zeer geschikt voor tentdoek en voor de huid van huifkarren. De onverslijtbare katoenen broeken werden door Levi Strauss blauw gekleurd met Genues indigo. Zo zag je niet zo snel meer dat ze vuil geworden waren. Vervolgens werden in 1873 de zakken tegen het uitscheuren versterkt met klinknagels. En in 1926 verving Lee de knopen door een ritssluiting.
tel 31.12.99

Blue Jeans en indigo

De aanvankelijk dure diepblauwe kleurstof, gehaald uit de planten wede of indigo, werd in 1897 door BASF vervangen door het even blauwe syn-

³ Vink P., 'Zwerftochten door de Peel, Peelwerkers'. *Helmondse Courant* 1957-07-27.

thetische aniline. En zo werd de spijkerbroek goedkoop en populair. In alledaags Nederlands spreken we van spijkerbroek, in handel en reclame van jeans of blue jeans.

Kortom

De 'spijkerbroek' is een stevige, blauw gekleurde nakomeling van onze vaal-bruine bombazijnen ofwel turks leren boks!

UYTBeyNDELKE 4

Hans van de Laarschot (mede namens Ludo Boeije)

Deurnese kermis vervroegd

■ Het leuke van geschiedenis is, dat er zoveel bronnen van informatie zijn. Sommige blijven vele jaren verborgen en als ze aan het licht komen, dan kunnen er ineens ontbrekende puzzelstukjes opduiken. Geschiedenis beweegt zich langs een tijdlijn. Een verhaal begint ergens op die lijn, maar soms blijkt een verhaal op een vroeger tijdstip te beginnen dan aanvankelijk gedacht. Zo staat op het met historische verhalen rijk gevulde *Deurnewiki* al lange tijd, dat het gildestatuuut van Sint-Antonius Abt de vroegste vermelding van Deurne-kermis geeft, 1584. Bij de bewerking door Ludo Boeije en ondergetekende van het Deurnese schepenprotocol uit de periode van 1531 - 1535, kwamen we een akte tegen die een vijftig jaar vroegere vermelding geeft. De akte gaat over Willem van Hersel en zijn kinderen Wilbort, Anthonis, Willem, Jasper, Vincent en Henrick. Wat zij aan de schepenen Goyart Snijders en Anthonis Rutten vertellen, gaat niet over kermis. Dat doet secretaris Nouts als hij de datum van het gebeuren vastlegt. Gewoonlijk noteert hij dan een jaar, een dag en een maand. Het jaar schrijft hij nu ook in het protocol en wel met Romeinse cijfers, XXXIII. Het is 1533. De dag en de maand laat hij in het midden, want na het jaartal schrijft hij *in de Doeren Kermesseweke*. De Deurnenaren genoten dus al zeker in 1533 van hun kermis.¹

UYTBeyNDELKE 5

Nonnen 'overvallen' hoeve De Bottel

Op de laatste dag van februari 1534 staan twee adellijke nonnen van het Helmondse klooster Binderen tegenover de Deurnese schepenen Anthonis Rutten en Meeus van den Wasberch. Het zijn Feminna Zoermonts en Cornelia (van) Malsen. Hun *wagenknecht* Goyart van Elderen is er ook bij. De kloosterlingen laten de schepenen vastleggen wat ze vanwege het klooster en hun abdis gedaan hebben op de '*Byndersche hoeve*' in Deurne.

1 RHCE, 13183, schepenbank Deurne, inv.nr. 71, blad 109.

We weten dat dit hoeve De Grote Bottel was.² Feminna en Cornelia vertellen Rutten en Van den Wasberch, dat ze genoodzaakt waren om op die hoeve zelf het koren te halen. De *laten*, die het klooster op de hoeve aan het werk had, waren het hier niet mee eens en hadden hen niet geholpen. Ze hadden daarom zelf de zolders open moeten maken en het koren moeten dragen. Tot zover de verklaring.³

Deze eigenaardige actie van de nonnen moet echter gezien worden in het licht van de gebeurtenissen die zich al enkele jaren voor 1534 afspeelden op het klooster in Helmond. De kloosterlingen waren in opstand gekomen tegen de strengere regels die de kerkelijke overheid op Binderen wilde (her)invoeren. Enkele jaren duurt die kwestie tot op 10 juli 1533 een oplossing gevonden wordt. De onwillige abdis en haar twintig medezusters zullen Binderen verlaten, nadat landvoogdes Maria van Hongarije hun ieder een levenslang pensioen heeft toegezegd. Tot die twintig medezusters horen Feminna Zoermonts en Cornelia [van] Malsen. De pensioenregeling wordt pas een jaar later (10 juli 1534) opgesteld.⁴ Het lijkt erop, dat de opstandige nonnen met het weghalen van het koren van de kloosterhoeve op De Grote Bottel druk hebben willen oefenen om de regeling nu eens op papier te zetten. Het optreden in de schepenbank van Deurne moest hun 'overval' legaliseren, maar nog waarschijnlijker is dat ze de *laten* op de hoeve in bescherming wilden nemen. Door de verklaring dat die het niet met het weghalen van het koren eens waren en de nonnen en hun wagenknecht niet hielpen, konden de *laten* hier niet op aangesproken worden.

² Theo Meulendijks en Egbert Wijnen. *De geschiedenis van Binderen en haar bewoners*. Helmond, 2018, p. 190-191.

³ RHCE, 1318, schepenbank Deurne, inv.nr. 71, blad 129v.

⁴ Idem noot 2, p. 15-19. Een *laat* was een onvrije aan de grond gebonden boer. Hij had zijn grond in leen van een heer, in dit geval het klooster. Als hij zijn geleende grond opgaf was hij in principe weer vrij man. Hij betaalde een jaarlijkse belasting en moest een aantal door de heer opgedragen werkzaamheden verrichten.

Deurne in het jaar 721 (4)

Boerderijen in Deurne in 721

Hans van den Broek

■ Hoe heeft een boerderij in Deurne in 721 er uitgezien? Uit de vele rapporten van opgravingen van boerderijen uit die tijd proberen we ons een beeld te vormen.

Ramen

Binnenshuis was het donker. Het aantal ramen zal beperkt en klein van afmeting geweest zijn. Glazen ramen kende men nog niet. In een vensteropening werd een houten luik aanbracht of een afgeschaafd lamsvel dan wel een stuk zelfgeweven en geolied linnen. Ook maakte men wel gebruik van aan elkaar genaaide varkensblazen. Om beter zicht te hebben tijdens het weven, werkte men soms in de deuropening. Op die plek worden namelijk resten van spingereedschap teruggevonden. Alle andere licht en de lucht kwamen binnen door een smal deurtje. De rook van het haardvuur moest wegtrekken door een opening in de nok.

De haard

Een haard van gemiddeld 60x80cm lag meestal midden in de woonruimte. Rondom de haard stonden banken. Het hele gezin, dienstvolk inbegrepen, sliep met de honden en de varkens op bossen stro rondom het haardvuur.

De voeding

Als de Franken (een Germaanse stam) vanaf pakweg 430 de plek van de Romeinen innemen, komt uit het Germaanse noorden de rogge ons land binnen. Rogge is het voornaamste graangewas. Archeologen ontdekten dat ook vele andere soorten graan verbouwd werden: gerst, emmer, spelt, broodtarwe, pluimgierst en haver. Op de Bottel aten ze in ieder geval in die tijd ook nog paardenboon (kleine tuinboon), hazelnoot, kroosje (kleine pruimen), selderij, bramen, vlierbessen en erwten. Hazelnooten worden al vanaf de ijzertijd vaak gevonden. Ze zijn calorierijk en lang te bewaren. Er groeiden veel hazelaars langs bosrand en akkers.

Welke dieren houdt men?

Dieren houdt men voor vlees, leer, wol, melk, eieren en hoornen voorwerpen. En dus vinden we: geiten voor melk, schapen voor wol en melk, varkens voor vlees, vet en leer, kip, kapoenen, gans of eend voor eieren, vlees en eventueel dons, een enkele kat tegen muizen en ratten, een hond voor bewaking en het hoeden van schapen, soms een paard, maar meestal een os voor het ploegen of transport per kar of slee, en tot slot bijen voor honing en was. Het rundvee werd naar de vochtige en grasrijke beekdalen gedreven. Varkens vonden hun voer op het erf en in de herfst in de eiken- en beukenbossen. Schapen werden gehoed op de heide of schapendries. Kippen pikten wat er op het erf te vinden viel.

Het land is dicht bebost

De Peel zelf is een moeras- en veengebied met amper een boom. Het overige land is voor 90% met bos bedekt. Men vindt er vooral eiken en in mindere mate beuken en berken. In de dichte bossen lopen reeën en men kapt er timmerhout voor de huizen.

De ploeg met kouter

Vanaf het moment dat de mens graan ging verbouwen moest hij de grond gaan omploegen. Maar in 721 zit de landbouw in een overgangsfase. Er komt een ploeg in gebruik die niet meer alleen de aarde openscheurt maar tegelijkertijd de losgekomen zode omkeert. Aan de oude scheurploeg ofwel eergetouw wordt hiertoe een plank ofwel kouter bevestigd. Dat is zo'n verbetering dat dankzij deze vernieuwing een boer het land niet meer in twee op elkaar staande richtingen hoeft om te ploegen. Het gevolg is dat zijn vierkante akkertje, het zogenoemde 'Celtic field', nu een langgerekte strook grond kan worden.

Tegelijkertijd gaat men dieper ploegen. Dat levert een betere opbrengst op: de mest wordt dieper ingebracht en onkruid wordt er ondergewerkt. Maar het kost ook meer inspanning. Dus verschijnen er wielen onder de ploeg en men gaat meer ossen voor de ploeg spannen. Uiteindelijk ontstaan op grote boerderijen ploegen met soms wel acht ossen ervoor en lopen enkele horige boeren ernaast om die in goede banen te leiden.

Een beter paardentuig : het haam

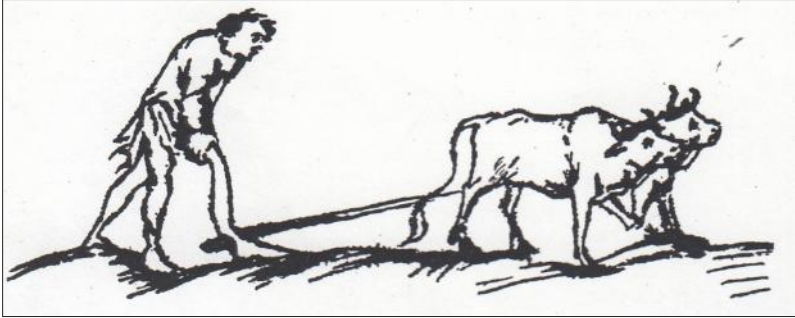
Meestal werden ossen gebruikt om het land om te ploegen. Maar langzamerhand worden steeds vaker paarden gebruikt. De oorzaak daarvan is de invoering van het haam: een beter tuig voor het paard. Bij de Romeinen werden paarden ingespannen met een touw dat in een lus om de hals lag. Deze strop kneep tijdens het trekken de luchtpijp van het paard gedeeltelijk dicht. Het dier kreeg te weinig lucht. In de achtste eeuw komt de ontwikkeling van het paardenhaam op gang: een brede houten ronde kraag, bekleed met leer of stof die lager op de ribben-schouders van het paard komt te zitten. Er is geen sprake meer van een lus om de hals, maar een borstband. Dankzij het haam kan een paard een vijf tot acht maal grotere last trekken. In de 8e eeuw worden de trage ossen bij het ploegen steeds vaker vervangen door snellere en sterkere paarden. Maar in Deurne is dit waarschijnlijk amper het geval, omdat hier niet voldoende voeding voor een paard geproduceerd kon worden. Ossen zullen de belangrijkste trek-dieren geweest zijn.

Van twee- naar drieslagstelsel

Altijd liep de boer tegen het probleem aan dat een akker na verloop van tijd uitgeput raakte door het wegoogsten van de meststoffen. Eén van de oplossingen was het verplaatsen van zijn boerderij naar een ander stuk grond in het bos: de zogenoemde zwervende erven.

Langzamerhand stapt men, ook in de achtste eeuw, af van het zogeheten tweeslag- of wildeveldgrasstelsel. Een tweeslagstelsel hield in dat het bouwland één of meer jaren als weiland werd gebruikt en daarna weer als akker. Men stapte dus geleidelijk over op het drieslagstelsel. Op een stuk land zaaide men het eerste jaar winterkoren (gewoonlijk tarwe of rogge), het tweede jaar zomerkoren (spelt, haver of gerst) en het derde jaar liet men de grond braak liggen om te herstellen. Een braakliggende akker werd 'de dries' genoemd. Op die driessen liet men schapen grazen (schapendries). Mede dankzij de schapenmest was een dries na enige jaren weer geschikt voor het drieslagstelsel.

Maar om de overstap van twee- naar drieslagstelsel te kunnen maken, moest ook de hoeveelheid bemesting omhoog. Er werd namelijk voortaan in plaats van eens in de twee jaar, twee maal per drie jaar geoogst. Hiertoe moest de veestapel groeien. Men ging dus meer land ontginnen. In de

Afbeelding 1. Boer ploegend met ossen en een eergetouw.

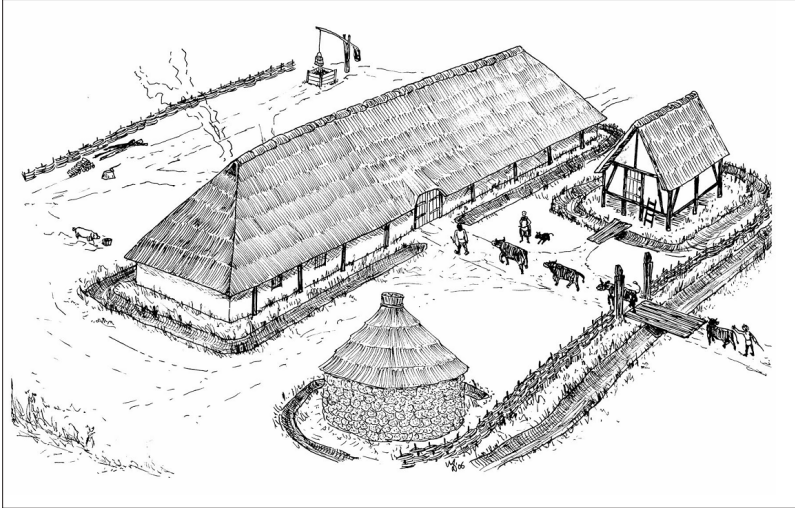
veestapel verschoof de nadruk van kleinvee naar grootvee. Het kleinvee, de varkens, schapen en geiten, was geschikt voor het weiden in de bossen en de woeste gronden. Nu ging men koeien houden voor de mest. Ze kwamen op heideplaggen in de stal te staan. De potstal ontstond. Verder ging men met de uitbreiding van het drieslagstelsel de kleine verspreid liggende lapjes landbouwgrond verkavelen in drie grote percelen.

Men begon te oogsten aan de kant van het dorp en trok steeds verder het korenland op. De sleden met graan, getrokken door ossen, die beslagen waren met hoefijzers, gleden over het stoppelveld naar de schuren. Er ging door dit drieslagstelsel minder grond verloren aan wallen en heggen, wegen en overpaden. Na de oogst gingen de ganzen naar de stoppelweide en zochten daar de overgebleven graankorrels op.

De boerderij

Bij de huidige onderzoeken blijkt de plaats van een nederzetting vaak mede bepaald te zijn door de ligging ten opzichte van doorgaande routes, zoals landwegen over langgerekte dekzandruggen of stroomruggen langs beken en rivieren. Wat betreft Vreekwijk wijst Spamer erop dat dit gehucht lag op de kruising van een Romeinse oost-westroute door de Peel en de weg vanuit het noorden naar Keulen.

Zo rond 650-725 is in Brabant sprake van gehuchtjes van drie tot acht erven, ofwel huisplaatsen, op 50-80 m van elkaar. Per huisplaats gaat men uit van één huishouden. Die erven liggen vaak hoog en droog op de dekzandruggen, midden tussen de vruchtbare akkergebieden. Daaromheen ligt veel bos met hakhoutgebied en hooiland. Nog verder daarbuiten enige

Afbeelding 2. Reconstructie van een Merovingische boerderij. Rook komt uit een opening in het dak. Omheining van paaltjes naast een greppel.

heide of de Peel. In het bos verspreid ligt soms ook een enkele boerderij; die noemt men 'zwervende erven'. Deze zwervende boerderijen, ook op de hoge zandgronden gelegen, verhuizen steeds naar een andere plaats als hun akkers zijn uitgeput. Een boerderij, met steeds een eigen waterput, ligt ongeveer 25 tot 40 jaar op dezelfde plek.

Een erf/erfplaats was telkens uit dezelfde elementen opgebouwd: een hoofdgebouw (woonstalhuis), een omvangrijke schuur, een enkele spieker of hooiberg, een bijgebouw in de vorm van een hutkom en een waterput. = De plattegrond van een Frankische boerderij uit 721 toont in onze streken opvallenderwijs meestal de vorm van een boot. Dit type boerderij is oorspronkelijk afkomstig uit het Midden-Nederlandse rivierengebied. De Grote Bottel bij ons in Deurne telt in 725 drie erfplaatsen. In Bakel bevindt zich rond 750 een erfplaats 'achter de molen'. Volgens de bevindingen in Someren stonden boerderijen en erven vrij strak evenwijdig aan of haaks op elkaar.

Graanopslag in een spieker

Tussen de huizen stonden korenschuren ofwel spiekers. Ze stonden op palen om het graan te beschermen tegen de muizen. Uit Engeland kennen

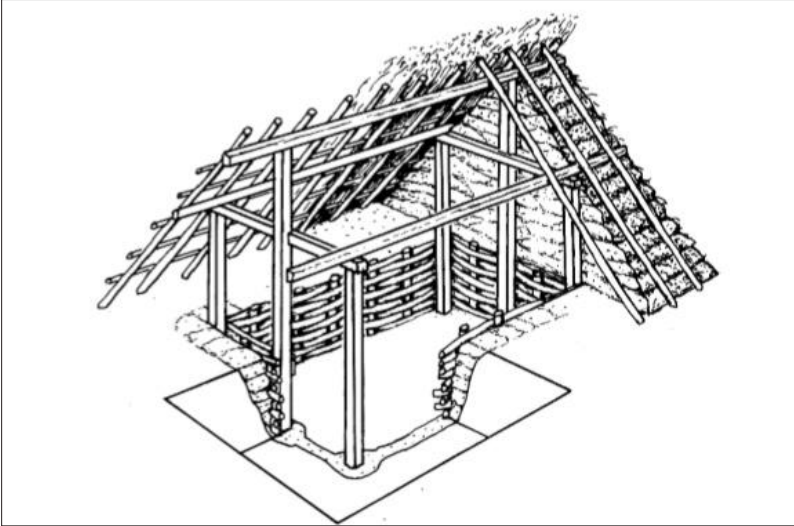
Afbeelding 3 en 4. Een houten graaspieker. Soms plaatste men stenen schijven op de dragende palen onder de spieker om ongedierte te weren.

we spiekers waarbij tussen de palen en de vloer paddestoelvormige stenen schijven geplaatst waren. Dit zou het omhoogklimmen van de muizen verhinderd hebben. In een spieker van 2x2 meter kon voldoende graan worden opgeslagen om zes personen een jaar lang van graan te voorzien. Op een erf stonden twee of drie spiekers die regelmatig vervangen werden.

Hutkommen of kuilhutten

Hutkommen, ook wel kuilhutten genoemd, waren geschikt om te spinnen en te weven met wol en linnen. Soms werd zo'n hut gebruikt voor ijzerproductie. Bij een boerderij stonden vaak 3 à 4 hutkommen. Een hutkom was een open gebouwtje van 2-4 x 1,5-3 meter rondom een lemen vloer die dertig centimeter diep was uitgegraven. Het stond op palen, had enkele halfopen wanden van vlechtwerk en een dak. In zo'n hut was het kouder en natter dan in huis. Dat vergemakkelijkte het weven van vooral vlas, want dan brak de draad minder snel. In hutkommen vindt men vaak spinsteentjes en weefgewichten. In zo'n kom stond dan een primitief verticaal weefgetouw. Dat werd voornamelijk gebruikt door vrouwen. Pas na 1100 komt het grotere horizontale weefgetouw dat meer kracht vereist. Weven wordt dan mannenwerk.

Als alternatief voor vlas heeft men mogelijk brandnetelvezels gebruikt.

Afbeelding 5. Een deels in de grond ingegraven hutkom.

Met deze stevige vezels werden al duizenden jaren geleden pijlpunten en veren aan pijlen bevestigd. Ook werden er visnetten en strikken om wild te vangen van gemaakt.

Hekwerken rond achtste-eeuwse boerderijen

Steeds weer worden hekwerken rondom erf en boerderij aangetroffen. Ze bestaan uit vele honderden kleine palen met een doorsnede van vier tot zeven centimeter in lange rijen. De palen staan in een rij op een regelmatige onderlinge afstand, 40 à 50 centimeter diep in de grond en zijn minstens een meter hoog. Vaak zijn voor de stevigheid buigzame takken van wilgen- of essenhout of hazelaartakken gevlochten tussen de paaltjes. De hekwerken worden meestal omgeven door greppels.

Terug naar de Peel

Hans Thissen

■ In *D'n Uytbeyndel* nummer 96, 2018 beschreef Hans Thissen de periode dat hij wegens de werkzaamheden van zijn vader bij de Nederlandse Spoorwegen in Deurne woonde. Uit een vervolg op dit verhaal selecteerden we nog enkele teksten die op Deurne betrekking hebben.

In 1967 verhuisde Thissens familie van Helmond naar Maastricht. Maar Deurne bleef trekken. En regelmatig bezocht Hans dan Deurne en Helmond. Als hij daardoor logeerde bij de oude burens, hoorde hij graag de laatste nieuwtjes over de Peel of over Grard Sientje. Zo haalde Grard destijds nog de krant, omdat hij zijn jas, omwille van de zichtbaarheid tijdens het motorrijden, had uitgedost met kleine ronde reflectoren.

Tijdens de toertochten naar Deurne achter op de scooter bij zijn vader, zagen ze rond 1962, rijdend langs de Peel, regelmatig zwartgeblakerde berkenbomen en roken ze de scherpe lucht van verbrand veen. En over die veenbranden deden bangmakende verhalen de ronde. Het zou gevaarlijk zijn buiten de paden te lopen, want ondergronds kon het nog steeds smeulen. Door het ondergronds doorbrandende veen konden verraderlijke holtes onder het Peeloppervlak ontstaan. Het verhaal ging dat er ooit een herder met zijn kudde de Peel was ingetrokken en nooit meer was teruggekeerd. Hij zou met kudde en al door een dunne korst zijn gezakt en jammerlijk zijn omgekomen. Dat laatste verhaal berustte overigens

Uit de foto: Deurder met kudde op de Peel. Deurder met kudde op de Peel. Deurder met kudde op de Peel.

Afbeelding 1. Bijschrift foto: WK. NDL 1941: Deutscher Soldat beobachtet Waldbrand 'Deurne'.

Afbeelding 2 en 3. WK. NDL 1941 Waldbrand nahe der Gemeinde 'Deurne'.

op een door van Beurden in 1919 beschreven sage. Maar rond de kachels werd graag een dergelijke angst inboezemende vertelling voor waarheid verkocht.

Veenbranden nabij Deurne waren niet bijzonder. Dankzij Hans' spoorwerk doken nog uit Duitse bron afkomstige foto's uit 1941 van een brand bij Deurne op.

Verder blijkt uit zijn herinnering dat de eikenprocessierups in de periode 1962-1967 ook al actief was. Hij schrijft: 'De eikenbomen langs de Hele-
navaart waren destijds, ruim zestig jaar geleden, midden in de zomer helemaal kaal.' Vader stopte en samen bekeken ze een boom. De stam zat barstens vol eikenprocessierupsen. De eiken liepen overigens spoedig daarna weer uit.

Ooit werd een porseleinen theeservies op de markt gebracht, waarop kastelen waren afgebeeld. Het voormalige trotse kasteel van Deurne was daarop ook in volle glorie afgebeeld. Van het lang geleden in de Maas-trichtse periode van de familie aangeschafte servies, resteert na jaren slechts dat ene Deurnese kopje. Wanneer het servies gebruikt werd, waren dat kopje en bijbehorende schotel, voor Hans bestemd.

Afbeelding 4. Kasteel Deurne.

Het gebeurde 100 jaar geleden

De geboorte van een uitvinder

Rob Berkvens

■ Op 10 januari 1922 wordt Gerardus Nooijen op het Derp geboren. Hij is het achtste kind van de landbouwer Johannes Adrianus Nooijen (1874-1957) en Johanna Nooijen-Verhees (1880-1947). Ze noemen hem Grard. Even later komt ook zijn tweelingzus Maria Johanna (Tante Marietje 1922-2002) ter wereld. Er volgen daarna nog twee kinderen.

Anekdoten uit de jeugdijaren

Grard gaat naar het schooltje van pastoor Roes, Roesbeek, bij meester Martens. De pastoor is streng. Hij beveelt dat de kinderen niet achterom gaan kijken. Zelf gaat hij achter in de klas staan en klapt hard in zijn handen. Natuurlijk draaien enkele kinderen zich om en die worden flink aangepakt.

Tiesoom (broer van vader Jan) komt aardig beneveld naar huis op Sinterklaasavond. De tafel staat al vol cadeautjes voor de volgende ochtend. Ties pakt een vel papier en schrijft daarop: 'Allemaal veel aan de Ties geven.' De volgende morgen stoppen Grard en de andere kinderen suikerbeestjes in Ties zijn mond. Hij was nog te dronken om te slikken.

Afbeelding 1. Huwelijk van Grard en Anneke Nooijen in 1948.

Om te bewijzen, dat Grard kan roken, vragen zijn vrienden of hij het over de longen kan. Grard neemt een flinke haal en... hij hoeft niet te hoesten. Geslaagd!

Enige tijd is hij koetsier voor de dames Ouderijn, Vogels, Tielen en oma Nooijen, als die naar de kerk willen.

In de oorlog wordt op hem geschoten. Hij vertelt er later zelf over en met de schelle kreet: *TSJIEIEIENG* geeft hij aan hoe de kogel langs zijn oor float.

Na de oorlog wordt hij verliefd op Johanna Hendrica van Deursen (1921-2000), Anneke genaamd. Hij zal ze hoogstwaarschijnlijk wel ontmoet hebben tijdens het dansen bij *Zaal Van de Putten* of op *d'n Tip* in de Walsberg. Hij vraagt haar ten huwelijk en ze trouwen op 8 juni 1948. Ze gaan, zoals toen gebruikelijk, inwonen aan de Kuilkensweg. In 1949 krijgen ze hun eerste kind, Antonius Maria Aloysius, kortweg Tonny.

Met zijn broer Han moet hij lucifertrekken wie de boerderij krijgt aan de Kuilkensweg en wie naar de Kanveldweg moet gaan. Grard verliest.

Om een eigen boerderij te bouwen, moet hij een wederopbouwvergunning hebben voor een plek aan de Kanveldweg. Die vergunning heeft een collega-boer, die er geen gebruik van wil maken en Grard wil die overnemen. Als ze samen naar de notaris willen gaan, trekt de boer zich terug. Grard zegt dat de boer dat zelf maar aan de notaris moet vertellen. De imponerende notaris zegt achter zijn enorme bureau met donderende stem 'Dat gaat zomaar niet!' De boer tekent alsnog bevend!

In 1950 is hun eigen boerderij klaar en Anneke en Grard starten een gemengd bedrijf met koeien, varkens en kippen op twintig hectaren pachtgrond van de gemeente. Daar worden ook vijf broers geboren: Arie (Johannes Adrianus Leonardus) in 1951, Jan (Johannes Henricus Maria) in 1952, Theo (Theodorus Petrus Antonius) in 1954, Wies (Aloysius Catharina Jozef) in 1956 en tenslotte Benjamin (Benjamin Arnoldus Henricus) in 1961. In het huis komt een badkamer. Ongekend bij de boeren.

Het bedrijf groeit en groeit. Er worden stallen bijgebouwd voor de koeien en de varkens. De kippen zitten daarboven op de schelft of in een hennenkooitje op wielen. Die wordt later nog gebruikt als schuurtje voor de motors van de zonen.

Afbeelding 2. Anneke en Gard. Tob niet, het gaat toch anders.

Gard gaat zich specialiseren in vleesvarkens. De koeien en kippen gaan er uit. De zonen gaan meewerken in het bedrijf. Moeder Anneke zorgt voor het huishouden en 's middags komt iedereen aan tafel. Nog steeds komen de broers vaak rond de middag samen eten aan de Kanveldweg.

Er komt ook een schuurtje als werkplaats om onderdelen voor de stallen, zoals stalen spanten, hekken en dergelijke te lassen. Ze gebruiken een Krupp-lasapparaat daarvoor. Ook andere technische werkzaamheden vinden daar plaats. Theo is de technische man, maar iedereen helpt als dat nodig is. Gard is een optimist. Zijn lijfspreuk is: Tob niet, het gaat toch anders. En zo gebeurt het ook.

Het ontstaan van een multinational

Vroeger stonden de varkens op de mestvloer op stro. De stallen moesten regelmatig met de hand schoongemaakt worden en de mest ging op grote hopen. Het werk wordt gemakkelijker door de dieren boven een mestput te zetten die wordt afgedekt met betonnen roosters. Gard is één van de eersten die dat systeem toepast. De roosters worden gemaakt door de vriend Jan van der Westerlo. Het is weliswaar een verbetering, maar de roosters zijn verre van hygiënisch en de dieren glijden uit, waardoor er vaak bij biggetjes schade aan de pootjes komt.

Aan de grote tafel wordt in 1978 het idee van Gard, om betonstaal draad

Afbeelding 3. Bij de Volkswagen staan Anneke, Arie, Jan op de arm en Tonny.

van 10 mm doorsnee te gaan gebruiken voor de roosters, verder uitgewerkt. Hierdoor ontstaat een profiel waardoor de varkens en biggen een betere grip krijgen op de nieuwe vorm van roosters. De verblijven worden ook hygiënischer. Later wordt driekant draad gebruikt voor een nóg betere grip en comfort.

De draad wordt op maat geleverd. Later op grote rollen. Daarvoor wordt in eigen bedrijf een strek- en knipmachine ontwikkeld en in gebruik genomen. Voor het lassen van de roosters is een CO₂-lasapparaat nodig. Dat wordt geleverd door de MCB (Metaal Compagnie Brabant). De lassers zijn Theo en Benjamin.

Doordat deze roosters een nieuwtje zijn, ontstaat er in de buurt grote nieuwsgierigheid en... komen de eerste bestellingen. De vraag is groot en spoedig worden de eerste hulpen in dienst genomen: de Surinaamse jongens Henkie en Racid. Het bedrijf groeit. Theo is de technische man en Tonny zorgt voor de verkoop. Hij gaat letterlijk de boer op. Een kleine stand op de Ornithophilia/Varuva-vakbeurs voor landbouwverbetering in Utrecht wordt een enorm succes. De vraag komt uit het hele land en zelfs uit het buitenland. Nooyen Roosters is geboren. (Met een y in plaats van de ij!).

De schuur wordt te klein, ook de daarna verbouwde koeienstal wordt weer te klein, Grard koopt de leegstaande fabriek van Deucon NV. aan de Fabriekstraat en ook daar komt men ruimte tekort. En zo groeit het door...

Meer uitvindingen

Grard is eigenlijk altijd bezig met het uitzoeken of het allemaal niet beter kan. Veevoer wordt aangevoerd in zakken. Vanwege de omvang van het boerenbedrijf zou bulkaanvoer een betere optie zijn. Maar er bestaan nog geen silo's. Dus bedenkt Grard er een. Die bestaat uit een hoge vierkante houten kist waaronder een trechter met een schuif moet komen. Om het voer in karretjes te storten moet de uitlaat niet in het midden onder de houten bak komen. De smid Toon Tabor gaat dat voor Grard maken. Het is een heel gepuzzel met al die andere hoeken en vlakken in de trechter. Uiteindelijk is de silo klaar en kan hij gedemonstreerd worden. Veel belangrijke gasten uit Rotterdam zijn bij één van die demonstraties aanwezig. De bulkwagen van de Boerenbond komt en de slang wordt aangesloten aan de silo. Plots schiet die los en de gasten worden bedolven onder het voermeel.

Suikerbieten worden in rijen gezaaid. Het onkruid tussen de rijen wordt met een schoffel verwijderd. Een helse klus. Dus vindt Grard de Euroschoffel uit. Dat bestaat uit twee schoffelbladen met daaraan schermplaatjes zó breed uit elkaar dat de jonge planten niet worden beschadigd en het onkruid aan beide zijden vlak langs de planten weggehaald wordt. De werktijd wordt daardoor gehalveerd. Een reis naar het patentbureau in Den Haag heeft jammer genoeg geen blijvend resultaat. Vanwege het gebruik van chemische onkruidbestrijders verdwijnt ook het nut van de Euroschoffel.

Samen met Toon Tabor ontwikkelt hij een verbeterde diepfrees om de waterdichte leemlaag door te breken en met de grond te vermengen. Met Toon maakt hij een mestlier om de mest achter de koeien weg te trekken. En dan is er nog de fiets. Grard wil een zadel, dat omhoog en omlaag kan. Hij slaagt er met Theo in om de veer in de zetel van een bureaustoel te monteren op een fiets. Hierdoor kan hij het zadel met een knop bedienen. Fietst hij, dan is het zadel omhoog, staat hij stil, dan zakt het zadel en kan hij beide voeten stevig op de grond zetten.

Omdat de w.c. niet goed doorspoelt door een foute constructie, wordt

Afbeelding 4. Gard temidden van zijn zes zonen rond de tafel. Vlnr. Jan, Wies, Tony, Gard, Theo, Arie, Benjamin.

onder luid gelach, samen met de timmerman Jan van de Mortel een houten wig aan de voorkant onder de pot geplaatst. De W.C. werkt dan goed, maar het zit wel ongemakkelijk.

Anneke en Gard zitten aan het hoofd van de lange tafel. Als de pannen in het midden op de tafel worden gezet zijn de zoons daar eerder bij dan Gard. Dus komt er een ronde tafel met in het midden een draaischijf. Iedereen erg tevreden. En natuurlijk worden aan die eettafel allerlei verbeteringen aan de roosters bedacht.

Auto's en andere hobby's

De eerste auto, direct na de oorlog, is een jeep. Dat vervoersmiddel is altijd zijn ding. Er staat altijd een jeep of een Wrangler op het erf. In de jaren vijftig komt er een Volkswagen kever. Behalve voor het werk is het ook een middel om er een dagje op uit te gaan. Gard en Anneke voorin, twee jongens in de kattenbak achterin, meestal nog een tante en de rest van de jongens op de achterbank. En op het dak een rubberboot. Dan gaan ze varen op de grote vennen van de Heelderpeel. Gard kan niet zwemmen evenals enkele van de kinderen. Maar plezier hebben ze. In de winter gaat hij op het ijs rijden. Zijn vrouw staat doodsangsten uit. Uitzonderlijk voor

de omgeving is dat Anneke ook kan autorijden en zij gaat iedere morgen met een vriendin zwemmen in de Klarinet (en niet, zoals de buurt denkt, naar de vroegmis).

Dan wil hij gaan surfen. Aangezien hij niet kan zwemmen, gaat hij iedere dag naar het zwembad in Asten voor zwemles en heeft de zwemkunst binnen een week onder de knie. Dan met de surfplank naar de meren van Zeeland tot in Friesland. Calex, zijn trouwe herdershond gaat mee op de surfplank. Door een foute manoeuvre belandt hij tussen de naaktzwemmers van het E3-strand in Eersel. Hij gaat zelfs naar Aruba om te surfen. Die honden zijn zijn beste maat. Hij heeft er vijf gehad en ze heetten allemaal Calex (de hondjes van Anneke heetten allemaal Wally). Overal gaat de hond mee naar toe en zit voorin naast Gard. De jeep wordt overal geparkeerd, de deuren niet op slot en vaak de portemonnee er nog in. Calex bewaakt immers.

Op 11 januari 1983 gaat hij met Dr. Van der Schaar met nog een groep hartpatiënten met het vliegtuig naar Houston V.S. Hij krijgt vijf bypasses.

Afbeelding 5. Bidprentje van Anny van Bakel. Anneke van Deursen overleefde het ongeval in het draaiende rad van de watermolen in 1926. Haar buurmeisje Anny niet.

Afbeelding 6. Grard op latere leeftijd (foto Joep Lennarts).

Op 28 januari gaan ze terug. De taxi's voor het transport rijden in file naar het vliegveld maar komen met elkaar in botsing. Grard kan daardoor alleen liggend op vier stoelen terugvliegen. Enkele dagen na aankomst in Deurne loopt hij alweer door het bedrijf.

Jan en zijn vrouw kopen de watermolen. Het is die watermolen waar Anneke in 1926 als vijfjarig kind zwaar gewond raakt. Haar vader, Dorus van Deursen, de pachter van de molen, heeft het watterrad verbonden met zijn dorsmachine via een as langs de muur. Zijn dochter Anneke en haar vriendin Anny van Bakel spelen daar en worden gegrepen door de as. Anny van Bakel sterft, zeven jaar oud, aan de verwondingen. Anneke overleeft het. Later kopen de gebroeders Nooyen ook het Klein Kasteel.

Grard wordt ziek. Longkanker. Omringd door zijn familie neemt hij afscheid. Omdat iedereen even moet wachten vraagt Grard nog om een bordje pudding. Hij geeft zijn kinderen een laatste goede raad: 'Doe 't maar zo goe as ge kàànt.'

Nadat hij zijn pudding nog heeft gegeten sterft hij op 7 maart 2007. Hij wordt opgebaard in het Klein Kasteel. Op de oprit staat de jeep, in de hal de fiets en naast de kist ligt Calex, de trouwe vriend. Niemand hoeft Grard te vergezellen naar de crematie. Op zijn verzoek wordt in de grafsteen van Anneke een gat geboord en daar wordt de as door gegoten tot bij zijn geliefde Anneke. Grard was werkelijk een markante persoonlijkheid.

Bronnen

Mevrouw J. Nooyen-van Hoek; de gebroeders Nooyen; *Het gedroomde Brabant* door Hans Horsten en Joep Lennarts; Anneke en Hans van Hoek; Deurnewiki.

Een kruisbeeld met twee rechtervoeten

Hans van den Broek

■ In het Heemhuis hoorde ik toevallig dat op het kerkhof van het complex van Willibrordhaeghe een bijzonder kruisbeeld hangt.

Dit kerkhof ligt op het terrein van Willibrordhaeghe tegen de westelijke omleiding aan. Het is goed van de weg afgeschermd tegen inkijk door een bossage. Er liggen ongeveer twintig overleden geestelijken, paters en broeders, begraven. Het laatste graf dateert inmiddels alweer van 1997.

Opvallend is inderdaad het kruisbeeld dat aan het uiteinde van het kerkhof aan een muur hangt: het heeft twee rechtervoeten.

Blijkbaar is men op het idee gekomen om deze de gedachten afleidende aandachtstrekker te verbergen. Er is een mooie struik voor geplant, die keurig de misser van een in gedachten verzonken kunstenaar met de mantel der liefde bedekt.

Afbeelding 1. Het kruisbeeld van Willibrordhaeghe met twee rechtervoeten. Foto Hans van den Broek.

Afbeelding 2. De twee rechervoeten worden prachtig gecamoufleerd door een struik! Foto Hans van den Broek.

De Deurnese spreuk

Buiten aan de muur van het huis in Helenaveen dat Jules de Corte tot zijn overlijden in 1996 bewoonde, hangen twee door Eijsbouts gegoten klokken. Op de buitenzijde van de klokken liet De Corte twee overpeinzingen aanbrengen:

Het heilig moeten aanvaarden

en

Prijzend het zalig mogen

Stationsstraat 73
5751 HC Deurne

E: info@heemkundekringdeurne.nl
www.heemkundekringdeurne.nl
www.deurnewiki.nl

